է միջագետական աւանդութիւնը իր յարդարանքներով։

Պաղավանքի ոճով եւ ձեւով մի ուրիշ, նոյնչափ, գուցէ եւ աւելի հին եկեղեցի գտնըւում էր Աբարանի Ծառայիչէն, այժմ Մոլլայ Ղասըմ, գիւղում, Գնթունեաց չէնք։ Գնթունիք, ինչպէս եւ Ամատունիք, պատկանում էին հին նախարարական տներին. Գնթունեաց կալուածներն ընկնում էին Արագածի արեւելեան լանջերին, ներկայ Աբարանի շրջանում, սահմանակից Ամատունիներին, որոնց կեդրոնները Օշականը եւ Պաղավանքն էր, ինչպէս տեսանք։ Գնթունեաց կեդրոնը պիտի լինէր Քասախը (այժմ Բաշ Աբարան կոչուած), իր երկու մեծ եւ փոքր բազիլիք ամենահին եկեղեցիներով. այստեղ գտանք Տրդատի յունարէն արձանագրութիւնը Գնթունեաց յիշատակութեամբ, որ փոխադրուեցաւ էջմիածնի թանգարանը. Նրանց սահմանների մէջն էր հին Եղիպատրուշը եւ ներկայ Տամջրլուն, որի տներից մի քանիսը շինուած են ամենահին պալատի կամ բերդի շէնքի վերայ, նաեւ Ժ. եւ յետագայ դարերի յուշարձանների կարեւոր մնացորդներով։ Սրանից քիչ հարաւ, մօտաւորապէս երեք մղոն հեռաւորութեամբ, գտնւում է հին Ծառայիչէնը (այժմ Մոլլայ Ղասըմ կոչուած), ուր բազիլիք մի եկեղեցի կար, խոյակները Քասախի կամ Տիկորի նման եւ հին գերեզմանական մի կոթողի մնացորդ (Պատկեր 19), բայց եւ Պաղավանքի տիպի մի եկեղեցի, որ ժամանակակից էր, գուցէ, մի քիչ էլ հին նորանից։ Սա աւելի փոքր է քան Պաղավանքը, բայց հիւսիսային պատից դատելով, ճիշդ նոյն կազմութիւնն ունէր ներսից, ինչպէս Պաղավանքը. միւս մասերը այս հետաքրքրական շէնքի, տարաբաղդաբար, քանդել են նորոգութեան ժամանակ։ Աջ դասի որմայեցի երեսին խոշոր եւ գեղեցիկ երկաթագիր տառերով գրուած է «ԳՐԻԳՈՐ ԳՆԹՈՒՆԵԱՑ ՏԷՐ»։ Նոյնանուն Գնթունի իշխան յիշւում է Ժ. դարում, Հասանի եղբայրը, որ Աշոտ Երկաթի հակառակորդն էր,* բայց այս Գրիգորը եկեղեցու շինողը պիտի լինի։ Եկեղեցին հիւսիսային պատի արտաքին որմայեցների պահպանութեամբ, նման Երերոյքի եւ Գառնիի հիւսիսային պատերի որմայեցներին, ապացոյցն է տալիս, որ նա Զ.–Է. դարի գործ է եւ ոչ Ժ. դարի։ Ծերունիների ասելով գմբեթաւոր էր։

Պատկ. 20

Յիշատակելի են նաեւ Աստուածընկալի եւ յատկապէս Ախնայ գիւղի երկու փոքրիկ բազիլիկաները, որոնց հարաւային դռների ճակատաքարերը (Պատկ. 20) նոյն քանդակներն ունին, ինչ որ եւ Քասախը, նոյն նաեւ խոյակով, որ նմանութիւն է բերում

*Յովհ. Կաթուղիկոս. Եր. 179–180։